

KIBRIS A IZLARINDA KULLANILAN GUDURU KELİMESİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Gökçe Yükselen ABDURRAZAK PELEK*

ÖZET

Türkçenin Kıbrıs a ızlarında bulunan guduru kelimesinin çok yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen, sözlüklerdeki anlamlık açıklamalarının çok açık olmadığı görülmektedir. Türkiye Türkçesi A ızları Sözlüğü'nde de bulunan sözcükün, bu sözlükte adada kullanılan yaygın anlamı ile değil, dar anlamıyla verildiği anlaşılmaktadır. Kelimenin Kıbrıs a ızlarının üç sözlüğünde verilen anlamları da sözlüklerde verilen örneklerdeki kullanımları tam olarak karşılamaktan uzaktırlar ve birbirlerinin tekrarı mahiyetindedirler. Bir diğer mesele ise, kelimenin kökeninin ne olduğu meslesidir. Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü isimli sözlükte verilen kökenbilimlik bilgiler, anlamlık uygunluktan çok sesbilimlik benzerlikleri dikkate almaktadır ve bu durum kelimenin kökeni hakkında yeteri kadar aydınlatıcı olmamaktadır. Bu çalışmada kelimenin hem dar manada hem de geniş manada anlamı ve kökeni hakkındaki bu sorunlar üzerinde durulmuş ve tatmin edici cevaplar aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Guduru, Kökenbilim, Kıbrıs A ızları, Sözlük, Anlam.

SOME THOUGHTS ON A WORD USED IN TURKISH DIALECTS OF CYPRUS: GUDURU

ABSTRACT

It is observed that the meaning of the word "guduru", which is a word widely used in the Turkish Dialects of Cyprus, is not explained clearly in dictionaries. It is also observed that the word is explained with a narrow sense rather than its broad meaning in the Dialectical Dictionary of Modern Turkish. The meanings given in the three dictionaries of the Cypriot dialects are far from meeting the meanings of the usages used in the given examples of these dictionaries. Additionally they seem to be repetitions of each other. Another problem is the etymon of the word. Etymological data maintained by the dictionary named Etymological Dictionary of Cypriot Turkish is based on phonological resemblance rather than semantic relevancy. This situation poses an unenlightening prospect about the etymon of the word. This study tackles these questions related with both the etymological and semantic aspects of the word.

Keywords: Guduru, Etymology, Cypriot Dialects, Dictionary, Meaning.

* Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, E İtım Fakültesi, Türkçe E İtım Bölümü, Sinop – TÜRK YE, E-posta: gokceyukselen_abdurrazak@hotmail.com.

1. Giri

Türkçenin Kıbrıs a ızlarında¹ *guduru gonu -*, *guduru i yap-* veya *guduruya gonu -*, *guduruya i yap-* gibi misallerde oldu u gibi bir *guduru* kelimesi mevcuttur. Ölçünlü Türkçede olmayan bu kelime, “Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü”nde² ilk ünsüzü tonsuz hâlde *kuduru* ekinde mevcuttur. Sözlükte bu kelime ile iki ayrı madde ba ı verilmektedir. Birinci madde ba ının anlamı “kararlama, götürü” ekinde verilip “*Bu küfedeki elmaları sana on kuru a kuduru satarım.*” cümlesi ile de örneklendirilmektedir. Kelimenin derleme yeri olarak da “Lefko e – Kıbrıs” verilmektedir. Ayrıca kelimenin *kuduri* ekinde aynı anlamda Burdur’da da bulundu u kaydedilmektedir. İkinci madde ba ında ise kelimenin anlamı “geli güzel, özensiz” olarak verilmekte ve Bulgaristan’ın umnu ehrinde kullanıldı ı belirtilmektedir.

2. Kıbrıs A ızları Sözlüklerindeki Durum

Kıbrıs a ızlarının üç sözlü ünde, Türkiye A ızları Sözlü ü’ndeki iki madde ba ı arasında bir fark gözetilmedi i görülmektedir. Bu sözlüklerde ya iki madde ba ının anlamları bir madde ba ı altında verilmekte ya da anlamlardan birisi verilmemektedir:

Hakeri’nin sözlü ünde kelime *guduru* ekinde yer almaktadır. Anlam olarak ise “1. Uydurma. 2. Atma, geli güzel.” verilmektedir. Maddenin devamında ise kelime, “1974’ten sonra yerle im yeri olarak seçilen Gönyeli’de, Lefko a’da ve Hamitköy’de tamamen *guduru* bir yapıla ma gözlemlenmektedir.” cümlesi ile örneklendirilmektedir. Hakeri, bu cümleyi Kadri ah’ın “KKTC’nin Batı Yakası” isimli eserinden aldı nı kaydetmektedir. Madde ~ konu mak: *Geli güzel konu mak* örne i ile sona erdirilmektedir.³

Kabata ’ın sözlü ünde ise kelime, *guduru* ekinde “ezbere, geli güzel; kararlama, götürü, toptan” anlamlarıyla tek madde ba ı hâlinde verilmektedir. Sözlükte kelime, Cafero lu ve Räsänen’e dayanılarak, Eski Uygurcada ‘tamamıyla, büsbütün, bütünüyle’ anlamına gelen *kuduru / koduru* kelimesiyle irtibatlandırılmaktadır. Kelimenin Burdur yöresindeki kullanımına da gönderme yapılan maddede, kelime Eski Türkçe *ko-* “koymak” köküne dayandırılmakta ve *hep < köp < ko-p* kelimesi ile ili kilendirilmektedir. Maddede kelime üç cümle ile de örneklendirilmektedir. Nereden alındı ı belirtilmeyen ama *guduru* kelimesinin ilk sesi tonlu yazılmasının dı ında “Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü”nde yer alan cümlelerin aynısı olan “*Bu küfedeki elmaları sana on kuru a guduru satarım.*” cümlesine ek olarak, Sema Kabata ’ın lisans tezinden alınan “*Öyle guduru gonu ma ba a, adam gibin annad.*” cümlesi ve Özden Selenge’nin “Lâle Yüre in Beyaz” adlı eserinden alınan “*Kızı ne ilk kaçandı ne de son ama i te, aynada kendi yüzüne bakmaya utanıyor da gudurudan tıra oluyordu.*” cümleleri verilmektedir.⁴

Gökçeo lu’nun sözlü ünde ise, *guduru (kuduru)* ekinde bulunan madde ba ı sadece “Herhangi bir satın almada ya da bir i in yapılmasında toptan biçilen fiyat. Götürü.” anlamıyla verilip nereden alındı ı belirtilmeyen “*Göz doyunlu u olanlar ancak sa lıklı kuduru alı veri yapabilir.*” cümlesiyle örneklendirilmektedir. Maddede ayrıca “Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü”ne de gönderme yapılmaktadır.⁵

¹ Bu çalı mada, Kıbrıs’ta konu ulan Türkçe için neden ‘Kıbrıs A ızları’ adlandırılmasının kullanıldı ı, u çalı mada ayrıntılı bir ekinde ele alınmı tır: Gökçe Yükselen Abdurrazak Peler, “Kıbrıs’ta Türkler Tarafından Konu ulan Lisanın Adı Ne Olmalıdır?”, *Diyalektolog*, S: 4 (2012), s. 89-103.

² <http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=kuduru>

³ Bener Hakkı Hakeri, *Hakeri’nin Kıbrıs Türkçesi Sözlü ü*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazima usa 2003, s. 130.

⁴ Orhan Kabata , *Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlü ü*, Kıbrıs Türk Yazarlar Birli i, Lefko a 2007, s. 298.

⁵ Mustafa Gökçeo lu, *Kıbrıs Türk A ızları Sözlü ü*, Türkiye Bankası Kültür Yayınları, stanbul 2006, s. 152.

3. Kelimenin Kıbrıs A ızlarındaki Durumu

Her eyden evvel belirtmek gerekir ki; *guduru* kelimesinin Kıbrıs'taki kullanım alanı Lefko a kazası ile sınırlı de ildir. Bu kelimenin geçmi te adanın her tarafında bilinip bilinmedi ini tespit etmek artık mümkün olmamakla birlikte, Lefko a kazasından daha geni bir yayılma alanının oldu una üphe yoktur. Günümüzde, bu kelime, eskiden beri adanın kuzeyinde ya ayanlarla beraber adanın farklı kö elerinden gelip kuzeye yerle enlerin de meskûn oldu u Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin her kö esinde yerli halk tarafından anla ılıp kullanılmaktadır. 1974 öncesinde, kelimenin yayılma alanının Lefko a kazası ile sınırlı olması durumu, günümüzde daha yörelilik bir manzara arz etmesini gerektirirdi. Hâlihazırda kelimenin yerli nüfusun tamamı tarafından anla ılıp kullanılması, sadece, eskiden beri adanın bütününde de ilse bile Lefko a'dan çok daha geni bir arazide bilinmesi ile açıklanabilir. Zira Kıbrıs a ızları yerli halk arasında muteber olmakla birlikte, Ölçünlü Türkçenin a ızların üzerindeki baskısı, *evse* “bulgur”, *içerlek* “duygulu” veya *sürtecek* “rende” örneklerinde⁶ oldu u gibi, bölgelek kullanımların yaygınla masını engellemektedir.

İkinci olarak üzerinde durulması gereken durum ise, adada, kelimenin hangi anlamda daha yaygın olarak kullanıldı ıdır. Kıbrıs'ta Türklerin konu tu u halk a zına a ina olan herkes, kelimenin Kıbrıs a ızlarında “uydurma, geli igüzel, özensiz, ezbere” anlamları ile daha yaygın oldu unu takdir edecektir. Zaten kelimenin “götürü, kararlama, toptan” anlamındaki kullanımının yayılma alanının, bir alı veri terimi olması hasebiyle mahdut olması gayet ola an bir durumdur. Lefko a'nın Osmanlı döneminden beri adanın iktisadi merkezi oldu u göz önünde bulundurulursa, alı veri terimi olarak kullanılan eklinin belki Lefko a'da kullanım alanı buldu u dü ünülebilir. Yani “Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü”nda Kıbrıs için verilen anlam, Kıbrıs'ta kelimenin sınırlı kullanımı, Bulgaristan – umnu için verilen anlam ise, kelimenin Kıbrıs'ta yaygın olarak kullanıldı ı anlamıdır.⁷

4. Kelimenin Kökeni ve Manası

Kelimenin yaygın olmayan kullanımı olan “kararlama, götürü, toptan” anlamındaki alı veri terimi olarak kullanımını Orhan Kabata 'ın yaptı ı gibi Eski Uygurca “tamamıyla, büsbütün, bütünüyle” anlamındaki *kuduru / koduru* kelimesiyle irtibatlandırmak ihtimal dâhilinde ise de, kelimenin; Hakeri tarafından “uydurma, atma, geli igüzel” ve Kabata tarafından “ezbere, geli igüzel” ekinde verilen yaygın kullanımını bu kelime ile ba da tırmak mümkün görülmemektedir. Bu kullanıma, Eski Türkçe *kutur-* fiili köken olarak daha uygun görünmektedir. “Mantık sınırlarını a mak, a ırı olmak, azmak” manasına gelen bu kelime, *kutuz* “kuduz” kelimesi ile kökte tir⁸ ve günümüzde Ölçünlü Türkçede *kudur-* ekinde yer alan fiilin eski hâlidir. Bu durumda, kelimenin en azından yaygın kullanımını için, Eski Uygurca “tamamıyla, büsbütün, bütünüyle” anlamındaki *kuduru / koduru* kelimesi de il, yine Eski Uygurcada “delirmek,

⁶ Orhan Kabata , *age.*, s. 221, 343, 523.

⁷ “Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü”ünde yer alan bu noksanlıklar anla ılabilir. Zira bu sözlükte bulunan Kıbrıs a zlarıyla ilgili malzeme “Deleme Sözlü ü”nde bulunan sözcüklerle mahduttur. Bu sözlükteki malzeme de büyük oranda sahadan derlenip gönderilen fi lere dayanmaktadır. Bu fi leri gönderen ahısların dilcilikte ve bilhassa sözcük derlemeye ne kadar profesyonel oldukları büyük bir soru i aretidir. Kelimelerin büyük ço unlu u amatör meraklılar tarafından derlenip gönderilmi tir. Ancak do rudan Kıbrıs a ızları ile ilgili olan mezkur üç sözlük hazırlanırken bu durumun gözden kaçırılmı olması üzücü bir durumdur. Aslında bu durum, bu sözlüklerin, Kıbrıs a ızları üzerindeki ara tırmalar açısından ta ıdıkları paha biçilmez de ere ra men, gözden geçirilmeye ne kadar muhtaç olduklarının en açık ifadesidir. Bu konudaki sıkıntılara Kıbrıs özelinde Gürkan Gümü atam daha önce ayrıntılı bir ekinde de inmi tir (Gürkan Gümü atam, “Kıbrıs A zı Üzerine Hazırlanan Sözlükler ve Bu Sözlüklerdeki Yöntem Sorunları”, *Turkish Studies*, S: 4/4 (1999), s. 485-504.)

⁸ Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford 1972, s. 605; Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlü ü*, C. 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 563-64.

kudurmak, uurunun kaybetmek”⁹ ve Karahanlı Türkçesinde “ımarmak, yaramazlık yapmak”¹⁰ manasına gelen *kutur*- fiili köken olarak daha uygun görünmektedir. Bu “mantık sınırlarını a mak”, “a ırı olmak”, “delirmek”, “kudurmak”, “uurunu kaybetmek”, “ımarmak” ve “yaramazlık yapmak” manalarına gelen Eski Türkçe kullanımların tamamında ortakla an alan “akıl dı ı davranmak”tır.

Günümüzde kelimenin Kıbrıs’taki en yaygın kullanımının *guduru gonu* - deyimini oldu u dü ünülürse, bu deyim aslı manasının “mantık dı ı, geli igüzel konu mak” veya “tahminî konu mak”, *guduru* kelimesinin aslı manasının ise “mantık dı ı, geli igüzel” veya “tahminî” oldu u dü ünülebilir. Orhan Kabata ’ın Sema Kabata ’tan aldı ı “...*guduru gonu ma ba a...*” örne inde “geli igüzel” anlamı ileri çıkarken, Özden Selenge’den aldı ı “... *aynada kendi yüzüne bakmaya utanıyor da gudurudan tıra oluyordu*” örne inde “tahminî” manası öne çıkmaktadır. Hakeri’nin Kadri ah’tan aldı ı “... *tamamen guduru bir yapıla ma...*” örne inde de “geli igüzel” anlamı görülmektedir. Gökçeo lu tarafından verilen *kuduru alı veri yap-* veya Türkiye Türkçesi A zıları Sözlü ü’nde bulunan *kuduru sat-* misalleri de aslında “tartmadan, hesaplamadan tahminî olarak alı veri yapmak” anlamına gelmektedir. Alsancak / Girne sakinlerinden Hasan Peler’den¹¹ derlenen *guduru usulü vergi* “tahminî vergi” veya *ala guduru yallah vermek / satmak* “heaplama dan tahminî olarak satmak” ibarelerinde de “tahminilik” manası öne çıkmaktadır.

5. Sonuç

Sonuç olarak denilebilir ki; *guduru* kelimesi genel olarak “geli igüzel” veya “tahminî” manalarına gelirken, *guduru usulü vergi*, *guduru satmak* veya *guduru almak* ibarelerinde oldu u gibi, ticari bir terim olarak da “tahminî” anlamını ta ımaktadır. Hem geli igüzel in hem de tahminî in kavramlık açıdan “akıl” veya “akıllı davranmak” kavramlarının sınırlılıkları dı ında kaldı ı dü ünülürse, kelimenin köken bilgilik olarak Eski Türkçe *kutur*- fiiline dayandırılması da mümkün görünmektedir.

6. Kaynaklar

- 📖 ABDURRAZAK PELER Gökçe Yükselen, “Kıbrıs’ta Türkler Tarafından Konu ulan Lisanın Adı Ne Olmalıdır?”, *Diyalektolog*, S: 4 (2012), s. 89-103.
- 📖 CAFERO LU Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlü ü*, Enderun Kitabevi, stanbul 1993.
- 📖 CLAUSON Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford 1972.
- 📖 GÖKÇEO LU Mustafa, *Kıbrıs Türk A ızları Sözlü ü*, Türkiye Bankası Kültür Yayınları, stanbul 2006.
- 📖 GÜLENSOY Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlü ü*, C. 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- 📖 GÜMÜ ATAM Gürkan, “Kıbrıs A zı Üzerine Hazırlanan Sözlükler ve Bu Sözlüklerdeki Yöntem Sorunları”, *Turkish Studies*, S: 4/4 (1999), s. 481-504.
- 📖 HAKER Bener Hakkı, *Hakeri’nin Kıbrıs Türkçesi Sözlü ü*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazima usa 2003.

⁹ Ahmet Cafero lu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlü ü*, Enderun Kitabevi, stanbul 1993, s. 125.

¹⁰ Emek Ü enmez, *Karahanlı Türkçesinin Sözlü ü*, Do u Kitabevi, stanbul 2010, s. 185.

¹¹ Baf’ın Altıncık (Hirsohu) köyünden gelen bir ailenin en küçük çocu u olarak 1948 yılında Lefke’de do an Hasan Peler (Abdurrazak), kırk günlük Lefko a’ya gelmi ve orada büyü mü tür. 22 ya ında göç etti i ngiltere’den 1982 yılında döndükten sonra 2000 yılına kadar Dikmen / Girne’de ikamet etmi ve bu tarihte de hâlen meskûn oldu u Alsancak / Girne’ye ta ınmı tır.

-
- KABATA Orhan, **Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlü ü**, Kıbrıs Türk Yazarlar Birli i, Lefko a 2007.
- **Türkiye Türkçesi A ızları Sözlü ü**, Türk Dil Kurumu: <http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=kuduru>.
- Ü ENMEZ Emek, **Karahanlı Türkçesinin Sözlü ü**, Do u Kitabevi, stanbul 2010.